

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2010 GEGUŽĖS 1 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 83(18)

Mama ir žemė: amžinai

Pirmasis gegužės sekmadienis ypatingas ne tik besiskleidžiančio pavasario paliudijimu. Šį sekmadienį Lietuvoje švenčiama Motinos diena.

Ne veltui žodis „motina“ panašus daugelyje indoeuropiečių kalbų – jos pirmapradis skambesys jungia germanų ir romanų, baltų ir slavų kalbų grupes. Bet galbūt jokia kita kalba neturi tiek gražių deminutyvų, tiek ypatingų žodžio „motina“ reikšmių, kaip lietuvių kalba, esanti arčiausiai indoeuropiečių prokalbės ištakų. „Mamytė“, „mamulė“, „motinėle“, „močiutė“, „mamytėlė“, „mamunėlė“... šio žodžio skalsumas ir derlumas panašus į žodžio „žemė“ reikšmes, tokias pat spalvingas ir įvairias. Taigi „mama“ yra kaip „žemė“: gili, derlinga, amžina, priimanti visus į savo glėbį – ir artimuosius, ir priešus.

Ne veltui Justinas Marcinkevičius vieną iš savo žinomiausių eilėraščių, virtusių daina, paskyrė gimtinei ir motinai: motina ir žemė yra mūsų nepajudinama tvirtovė, mūsų atspara, mūsų visų jungtis. Jeigu išraunamas rugys, suniokojamas pasėlių laukas, žemės gyvybė išlieka, ji, nors ir nuskriausta, pažeminta, išniekinta, pasiruošusi atleisti ir skleisti gyvybę iš naujo.

Taigi ir šiandien yra šventa ne tik motinos meilė. Šventas yra jos atleidimas. Už įskaudinimus, melą, už nemeilę.

Atleisti turime ir mes. Juk mūsų mamos – ne visos šventosios. Jos kaip žemė – o žemė gali būti ir pikta, ir nederlinga, ir bevaisė. Ir nežinia, kas kaltas, kad į dirvą kritusi sėkla nesudygo, o sudygusi – neišaugo, neišskleidė žiedų, nesubrendo. Kad nepriėmė po savo gėlėta skara vaikų, kad jiems teko augti išblaškytiems svetimuose namuose, nematant už lango gražiai žaliuojančių rugių, virstančių duona. Galime šimtus kartų klausti – kodėl? ir nieko nesužinosime, nerasime atsakymo. Galime tik mylėti. Arba – bent jau nepasmerkti. Tos mamos, kuri palieka savo vaiką „gyvybės langelyje“ arba ligoninėje. Gal ji taip elgiasi ne iš palaidumo ar iš nemeilės, o iš baimės, iš skausmo, iš nežinojimo, nerasdama atsakymo į kankinančius klausimus.

Todėl Motinos dieną galvokime apie visas motinas – apie visas, kokios jos bebūtų, geros ar negeros, mylinčios ar nemylimos. Meilė juk neturi nei supriešinti, nei supykdyti mūsų, nei suteikti mums teisę smerkti ir bausti – meilė netrokšta pikto, ji atlaidi ir gailestinga. Ji vienintelė gali išgelbėti pasaulį – tai mes neretai pamirštame, gelbėjimo funkciją perleisdami „grožiui“ arba labdarai, o juk be meilės ir jie nelabai ką gali pakeisti.

Ir jei mama nėra „baltoji gulbė“, jeigu ji – tik pavargęs ir sulaužytas žmogus, kurį galbūt ne visada lengva mylėti... ši diena – Motinos diena – yra skirta jai. Žemei, auginančiai ir rugius, ir usnis, ir gėles, ir piktžoles. Iš jos mes ateiname ir į ją sugrįšime.

Renata Šerelytė

L. Gutasco „Motina“, 1969. Drobė, aliejus, 10 x 70

LOPŠINĖ GIMTINEI IR MOTINAI

Laukai gražiai sugulę,
miškai gražiai sužėlę,
baltoji mano gulbe,
juodų arimų gėle!

Kiek rovē – neišrovė.
Kiek skynė – nenuskynė.
Todėl, kad tu – šventovė.
Todėl, kad tu – Tėvynė.

Vienų namie mylėta,
kitų svetur vadinta –
mamos skara gėlėta
muziejų pakabinta.

Atrodo, kad lig šiolei
per lietų, vėją, sniegą
visi mes, tartum broliai
po ta skara užmiegam.

Užmik ir tu, motule,
juodų arimų gėle!
Vaikai gražiai sugulę.
Rugiai žaliai sužėlę.

Justinas Marcinkevičius

Kitame numeryje:

- A. Vaškevičius: „Triobiškių dainos“.
- E. Juodvalkė apie O. Dautartaitės viešnagę Čikagoje.
- Petro Venclovo apsakymas.

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Renata Šerelytė. Mama ir žemė: amžinai.
- 2-as psl. „Draugo“ bendraamžiai. „Tautos mokykla“, 1936–1938 m.
- 3-as psl. Vladas Braziūnas. Saula prė laidos...
- 4-as psl. Irena Tumavičiūtė. Moksleiviams apie Vilnių ir Lietuvą.
- 5-as psl. Žodis tėvynainiams.
- 6-as psl. Žydronė Kolevinskienė. L. S. Černiauskaitės „Benedikto slenkščiai“.
- 7-as psl. Vilis Normanas. Cinizmo ideologija: paskutinė proto revoliucija?
- 8-as psl. Pavasarinis „Lituanus“ numeris.

„DRAUGO“ BENDRAAMŽIAI

„TAUTOS MOKYKLA“

Jonelaičių prad. mokykla (Padubysio v.) mokiniai eglutėmis puošia mokyklos sodybą. „Tautos mokykla“, 1936 m. lapkričio 1 d. nr.

D. Velička

LITERATŪRINIS AUKLĖJIMAS

Nūdien daug kalbama ir rašoma apie tautinį, religinį, patriotinį auklėjimą, tik rečiau tenka nugirsti apie literatūrinį – estetinį – tiek gimnazijoje, tiek pradžios mokykloje. Šio rašinio viena kita mintim ir noriu paliesti literatūrinį auklėjimą pradžios mokykloje.

Pradžios mokykla, rengdama ateičiai būsimos kartos žmogų, negali pasitenkinti vien tik mokslo tiesų dėstymu, arba mokymu: jos uždavinys – išauklėti pilnutinį žmogų, žmogų, kuris, išėjęs į gyvenimą, sugebėtų žmoniškai elgtis, jausti protauti, nes anot O. S. Mardeno, – šimtas penkiasdešimt svarų raumenų ir kaulai – tai nėra visas žmogus. Vadinas, prie to visa jam dar reikia pridėti mokymą – auklėjimą.

Mokymui – turime smulkiau nustatytas programas, turime geresnių ir blogesnių vadovėlių ir pakankamai mokslo priemonių, auklėjimui – to visa nėra ir būti negali, nes auklėjimas – toks subtilus dalykas, kuris nesiduoda nustatomas arba apribojamas jokiais dalykinėmis programomis bei rėmais. Iš to išeitų, kad auklėjimui mokykloje lieka be galo maža vietos. Klystume. Kiekvienas auklėtojas turi įsidėmėti, kad kiekvieno mokslo dalyko dėstymas turi būti toks, kad jame būtų jaučiamas teigiama vienokio ar kitokio auklėjimo tendencija, kuri nejučiomis privalo veikti auklėjimą ir reikiama kryptimi jį nuteikti. Tokiu būdu programinė mokslo medžiaga, tiekiamas auklėjamajam su anksčiau pasakytomis auklėjimo tendencijomis, tampa ne tik protinimo, bet ir auklėjimo priemone.

Keliant aikštėn literatūrinio – estetinio auklėjimo svarbą ir reikšmę, tenka nors ir trumpais bruožais paliesti mūsų tautosakos ir individualinės literatūros dėstymą pradžios mokykloje.

Su tautosaka pradžios mokyklos auklėtinis iš dalies jau yra susipažinęs namuose, išmokęs iš vyresniųjų vieną kitą dainą, pasaką, mįslę, bet tas pažinimas yra paviršutiniškas, ne gilus; tautosakos grožis ir jos minties lobiai tebėra dar nesuprastas, kas išskyla aikštėn iš pasikalbėjimų su vaikais apie tautosaką. Todėl, einant mokykloje reikalingą tautosakos kursą, mokytojų dažnai nusišundžiama, kad mokiniai nė kiek nesidomį tautosakos dalykais, kad jiems esą nuobodu, ir motyvuojama, kad tai esą girdėta, paprasta ir žinoma, ką čia jiems beįšaiškinsi... Klaidingai manoma. Svarbiausia, – paviršutiniškai žiūrint į liaudies kūrybą, nukenčia ne vien literatūrinis auklėjimas, bet ir tautinis, kuriam auklėjimo pradai yra tautosaka. Juk liaudies kūryboje sudėtas gyvenusių

kartų dvasinis lobiai, kuris jauniosios kartos auklėtojų turi būti perduodamas priaugančiai kartai, kuri tą lobį, kaip brangų amžinai pereinamąjį tėvų palikimą, neštų iš kartos į kartą ir semtųsi sau stiprybės, nes tai yra mūsų protėvių gyvas praeities balsas, kuris gali būti daugiau suprantamas širdim, negu protu. Išmokyti klausytis širdim, aišku, yra sunkiau, negu išmokyti jausti garso ar spalvos meną. Tačiau mūsų šventa pareiga yra nuteikti savo auklėtinį taip, kad jis mokėtų širdim suprasti, kuo mūsų tėvai džiaugėsi, ko verkė, kodėl sunkus vargelis pas anytą... Čia mūsų tautinio auklėjimo pradai, kurie, realizuojant jaunojo kartoj individualinę tautinę lytį, sudaro dalį kertinio akmens.

„Tautos mokykla“, 1936 m. gruodžio 15 d.

Mkt. S. Rudminas

DAR VAIKŲ LAIKRAŠTĖLIŲ REIKALU

Mokytojas Cieška daug tiesos pasakė savo rašiniu „Tautos Mokyklos“ I-ajame numeryje. Man rodos, per daug mūsų šnekama gana aiškiais reikalais. O reikėtų imti ir pradėti reliai dirbti. Didesnio kultūros akiračio mokytojai daro ir daug padaro vaikų laikraščių skaitymo reikalu. Yra mokyklų, kur laikraščių skaito (be I skyriaus) kas trečias – antras mokinys. Tokiose mokyklose yra vietos vaikų laikraščiams. Bet yra mokyklų (o tokių mokyklų didelis daugumas), kurių tvarkytojams „tatai visai nesvarbu“. Tai labai liūdna, kaktu, skaudu: kaip mokytojas gali neįvertinti taip realaus kultūros reikalo.

Reikia daryti, kad būtų geriau. Bet kaip tai padaryti? Man rodo, turėtų kalbamu skauduliu susirūpinti ir ne vieni patys mokytojai. Reikėtų padaryti rimtą žygį – įpareigoti mokyklas rūpintis, kad jų mokiniai skaitytų laikraščius. Aš nenoriu draugų niekuo sunkinti, nes ir taip nelengva verstis. Tačiau galima tatai daryti be jokio apsisunkinimo. Pvz., man pačiam su mokytojais pasiseka padaryti, kad mano mokykloje, kurioje mokosi trys šimtai vaikų, užsisako įvairių laikraščių kas antras – trečias mokinys. O aš tiktai tiek „sunkumo“ pasidarau, kad iš smulkiems mokyklos reikalams gaunamų pinigų vaikų prenumeratas nusiunčiu laikraščių administracijoms. Daugiau neprikiši nė cento: pinigų laikraščiams sudaro vaikai su tėvais. Vienus metus laikraščių skaitymo reikalą buvau iškėlęs tėvų susirinkime: tėvai gražiai pritarė ir rimtai nutarė. Juk tai tam tikra mokslo priemonė tie laikraščiai. Kurie vaikai graibstosi daugiau skaityti, ties paslankesni mokslo darbui.

Kaip gali būt leidžiami stiprūs laikraščiai, jeigu jie neskaitomi, neplatunami? Atsimenate, kokia graži buvo „Saulutė“? Kritikai ją vadino klasikine. O vis dėl to ji numirė tik dėl to, kad niekas jos neplatino. Kai „Kregždutės“ redaktorius pasiguodė inspektoriui, buvusiam „Saulu-

tės“ redaktoriui, kad jo rajone „Kregždutė“ prenumeruojančios tik šešios pradžios mokyklos, tai jis, inspektorius, atsakė, jog tai esanti aiški pažanga: jo „Saulutės“ tame rajone neprenumeravo nė viena mokykla.

Aplamai mūsų vaikų reikalai prastoki, nes kaime neprašoka karvės uodegos, o mieste tarnaitės galvos: kaime labiau branginami gyvuliai, mieste – ponų vaikus auklėja nemokytos tarnaitės.

Mūsų vaikų laikraščiai dar daug daug neįvertinami pačių vaikų kultūrinimo atžvilgiu. Todėl tie laikraščiai nėra stiprūs. Įdomus keistumėlis: vaikus reikia auginti, jiems išlaidų daryti, o vaikų laikraščiai – tegul patys verčiasi pramušgalvių leidėjų idėjomis, be kieno pagalbos.

Mūsų vaikams leidžiami penki laikraščiai: religingesni – „Šaltinėlis“ (seniausias, nuo 1906 m.) ir „Žvaigždutė“, bendresnio, įvairesnio turinio – „Kregždutė“, „Vyturys“ ir „Žiburėlis“. Juos leidžia: „Šaltinėlis“ – Marijonų vienuolynas, „Žvaigždutė“ – Maldos bendrovė (pirmiau Blaivybės Draugija, Jėzuitai), „Vyturį“ – Lietuvos Vaiko Draugija, „Žiburėlį“ – Raudonasis Kryžius. Tai vis nemenkos jėgos, kurios leidžia tuos laikraščius. Charakteringiausias – tai „Kregždutės“ būvis: ją leidžia ir redaguoja vienų vienas žmogus su tuščia kišene, bet netingiomis rankomis ir neatvėsusia širdimi: kiek surenka prenumeratos, už tiek ir leidžia, todėl jo laikraščio gyvenimo kelias nėra rožėmis klotas. Kad žmonės geriau suprastų, kaip nelengvai padaromas laikraščelis, tai būtų jautresni tam leidimui.

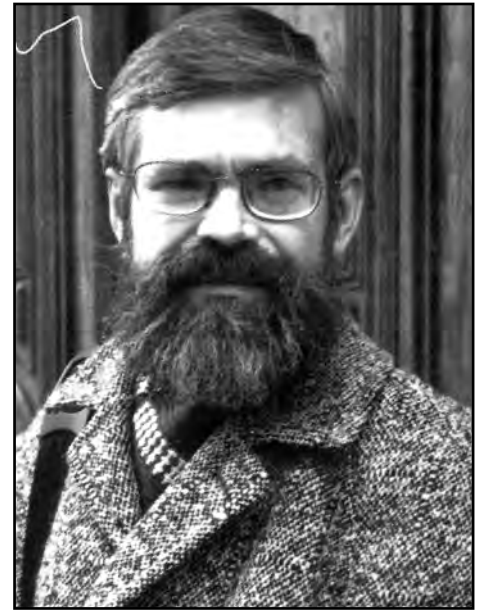
„Šaltinėlis“ ir „Žvaigždutė“ yra religingesni, nes jų leidėjai yra tokių norų: pratinti vaikus prie religinio gyvenimo. Tatai negalima neigiamai vertinti. Kiti laikraščiai yra įvairesnio, bendresnio turinio. Kad įvairūs laikraščiai, tai gerai: yra ko pasirinkti. Kad būtų kam platinti, kad būtų kam skaityti, tai visiems penkiems laikraščiams būtų vietos plisti ir tarpti.

„Tautos mokykla“, 1938 m. sausio 15 d.

Kauno m. pr. mok. Nr. 35 vyresniųjų skyrių ekskursija Punioj. „Tautos mokykla“, 1938 m. lapkričio 1 d. nr.

VLADAS BRAZIŪNAS SAULA PRĖ LAIDOS...

Algimanto Kunčiauskas nuotr.

NUŠVIESĖJIMAS

giminės, gentys mieliausi
mėnulio šviesa pilnoji
akmenys žemę kilnoja
tamsybių karveliai lesa

mainosi šviesa į myrio
ledas akyse sublyksi
prarastą angelystę
vaikaisi po balso tyrus

laikas atlėks kaip žiurkė
ir šiepias – tuoj šoks į veidą
kaulų jėgą ir šiurpą
į kreidą, į kreidą siurbia

baltas esu ir atleidęs –
prie kapų tvoros palaidos

PABUČIUOK KARALIŪČIĄ

vienas pasakos žmogus sakė už mus
kad gražūs būsim kaip Dievo paukščiai
giedosim tarp dangaus ir žemės kur tik
pakliūna
o paklius ant kryželio – tai dvigubai
graudžiai

kada būsime namie? kelintą grįžti
prisižadėjom babutei savo numirusiai?
į juodą mišką surišo rykštes
mano žaliavo, – dar yra čia

kur Ažuolynėj, Pušynėj, gal Pievose,
Pievelėse?
– vis moterų vardais...
jei atskristum, paukšteli, ta gyslėlė tai
Svalia

karaliūčios ten vartosi, ne varlės

VIS PER TĄ ALŲ

Dievas žmogų mylėjo be galo
jam iš šonkaulio padarė levą
pamatė, kad žmogui ir dar negana –
iš miežio padarė alų

apipynė apyniais
ir dainomis sutartinėmis

pirmučiausia buvo alus
paskiau buvo žodis –
iš alaus pasaulis atsirado

užtat po šiai dienai
margo pasaulio
gražiausios pradžios
ieškok Pasvaly
alaus kubily

kur jautis
iš miesto herbo išlipęs
aptaisytas vainikais apynių
lyg kad Velykos vis būtų ar Sekminės –
linksmiausia šventė be galo –

vis per tą alų!
vis per tą alų!..

ŽĄSYS AVIŽOSE

kirai kaip žąsys avižose
bet pakilo ir nulėkė
apie kitką neprasiziosiu
nesakysiu, kad buvo mėnulinės

paukščių plunksnos, akuotai
juodo buvo sidabro
blizdėjo kaip dalgės be kotų
pavargusios po dieviško darbo

senos avižapjūtės
pasivaidenusios? būtos?

* * *

čia, kur dienos dar laisvos
kur vakarai nejuostantys
kur per Užgavėnes laistomasi
kad linai lig juostai

augtų, juokas nenumaldomas
net maldos to juoko pilnos
iš juoko perplyšo malkos
susisuko šiltos vilnos

be kalvarto, be babutės
pakojų mynimo nuo ryto
lyg skaitytų tą pačią eilutę
„belskis, ir bus atdaryta“

kas belsis
nepasivėlins:
už gelžkelio –
kapinėlės

NE KIEK TO KELIO

latviai ne taip jau toli
girdėti, klykia Dauguvoje
gulbelė, seselė baltoji
palikusi nevalioje

durys kietai, pasaulis valioje
tavo vietoje ant slenksčio driežas
lankčiais, lankčiais, kol nusidrieks
kelias į žiemius, kur žalčiai karaliai
nors į pietus vis mėgins, į pietus

žiemų žemelė žema
ligi galo, ant galo, po žeme

SAULĖ PRIE LAIDOS

vakaro saulė ant šilko langų
dieną dar šilta, bet į rytą pagela
lapų prikritusios daržo vagelės
oran išėjus taip lengva

žemelė treška ir žemelė skamba
grįžo iš turgaus su baltais karbais
balsai per lauką nueina kaip varpai
saulė prie laidos, dienele trumpa

atolas
jau ir tas nebeželia
į pašalę jau
į pašalę
nebetoli

NUSISTALBĖ KAIP ALUS

neužraugsi jau iš naujo
šešių viedrų bačkoje
kunkuliavusio kraujo
kas dabar suieškos

kur tos volės, iššovusios
kur tie žodžiai, kuriuos
Dievo paukštės nešiojo
ir aukštuose patvoriuos

su apyniais prisėjo
sudaigino į dainas?
... į žemelę, į sierą
paskutiniai išeina

TARMĖ

neišsiginsi prapulties
kada sustingo rūkas tirštas
tačiau žinojai, palytės
regėjimo šviesingas pirštas

kame prie žiburio blausaus
vėl sėdi giminė žemėta
kaip tėvo švarkas bus tarmė ta

kuria lig šiol savęs klausaus

Moksleiviams apie meilę Vilniui ir Lietuvai

IRENA TUMAVIČIŪTĖ

Kai, pasak Vlodo Terlecko, nė viena valdžios institucija nė piršto nepajudino tautišku-
mui, patriotizmui, pilietiškumui ugdyti, didelę šio darbo naštą prisiima mokytojai. Įsime-
nančiais renginiais pasižymėjo Vilniaus Gerosios
Vilties vidurinė mokykla. Ši mokykla garsėja tautiš-
kumo tradicijų puoselėjimu, intelektu, talentų
ir patriotizmo ugdymui skirtais renginiais. Jos
moksleivius sutiksi gatvėse orientavimosi ir kraš-
to pažinimo varžybose, skaitovų konkursuose; ju-
biliejinėje Pasaulio Lietuvių dainų šventėje daly-
vavo net trys mokyklos kolektyvai, dar šiandien
mokiniai ir mokytojai susižavėję kal-
ba apie mokyklos salėje Lietuvai pa-
gražinti draugijos surengtą „Aušros“
125-mečio pamoką ir minėjimą, dau-
gelį kitų renginių.

Mūsų sostinės sugrįžimo Lietu-
vai proga šiai mokyklai savotiško
sakralumo teikė Vilniaus dienų dva-
sia. Jas organizavo direktoriaus pa-
vaduotoja Danutė Čabanauskienė.
Renginiai buvo organizuojami pagal
amžiaus grupes. Štai septintokai ir
aštuntokai, vadovaujami mokytojo
Giedriaus Mackevičiaus, apžvelgė
Vilniaus miesto istoriją, susipažino
su pastatais, kurie susiję su svar-
biausiais miesto istorijos įvykiais.
Devintų ir dešimtų klasių mokiniai
stebėjo kelių dešimtokų klasių moki-
nių parengtą pamoką, skirtą Vil-
niaus atgavimo 70-mečiui.

Vienuoliktokai ir dvyliktokai
susitiko su habilituotu daktaru, Vil-
nijos draugijos pirmininku Kazimie-
ru Garšva. Jis kalbėjo apie Vilniaus
istoriją nuo 1920 m. spalio 9-osios iki
šių dienų, palietė lietuvių nutautini-
mo padarinius. Pasak prelegento, ku-
ris lankėsi ne vienoje mokykloje, šis
susitikimas su moksleiviais, kuriame
taip pat dalyvavo mokyklos direk-
torius Alvydas Šarmavičius ir moky-
tojai, jam paliko maloniausius įspū-
džius.

Šeštokų auklėtojai Žydrūnei Matulevičienėi
rūpėjo, kad mažiesiems apie Vilniaus grįžimą bū-
tų papasakota itin įtaigiai, kad pasakojimas atitik-
tų vaikų intelektą. Todėl ir buvo kreiptasi į daktarę
Nastaziją Kairiūkštytę, demografinių pokyčių
tyrinėtoją, knygų ir straipsnių apie lietuvių kovas
dėl nepriklausomybės ir dėl Vilniaus krašto auto-
rę, Tėvynės pažinimo draugijos konsultantę, „Vil-
niaus ainių“ garbės narę. Istorikės dienos taip už-
pildytos moksliniu tiriamuoju darbu ir visuome-
nine veikla, kad ji, pavyzdžiui, pernai spalio 29 d.
negalėjo Vilniaus Rotušėje pasiimti mero padėkos
rašto, nes jai buvo svarbiau dalyvauti Prienų
krašto muziejaus renginiuose, skirtuose šviesaus
atminimo etnologės profesorės Angelės Vyšniaus-
kaitės 90-mečiui. Tačiau moksleiviams ir jauni-
mui mokslininkė visada randa laiko.

Daugelis esame girdėję istorikės pranešimų,
dalykiškų paskaitų. Šį kartą N. Kairiūkštytei teko
bendrėti su dviem šimtais smalsių penktokėlių ir
šeštokėlių. Istorikė paprastais žodžiais papasako-
jo, kodėl jai brangi Lietuvos istorija, kad Sovietų
okupacijos metais kelios mokinių kartos Lietuvos
istorijos, galima sakyti, nesimokė. Kartais slaptai
glaudavo knygeles, išleistų Nepriklausomos Lietu-
vos rašytojų, istorikų, ir taip susidarydavo vaizdą
apie mūsų tautos istoriją.

Kalbėtoja meistriškai bendravo su vaikais,
tarsi įtraukdama juos į dėstomus įvykius. Primi-
nusi, kad 1918 metų vasario 16-ąją Lietuva pasis-
kelbė Nepriklausoma valstybe, ji jaudinančiais žo-
džiais papasakojo, kaip Lietuvai dar ilgai teko ko-

voti dėl Nepriklausomybės. Vokiečiai tada dar ne-
skubėjo išsikraustyti iš Lietuvos. Nepriklausomy-
bę paskelbusią jauną valstybę reikėjo apginti, nes
į ją kėsinosi kaimyninės šalys ir Vokietija, pralai-
mėjusi karą. Kai vokiečiai traukėsi iš Rusijos, įkan-
din jų 1918 metų gruodžio mėnesį traukė Raudono-
noji armija, kuri netrukus užėmė Vilnių.

Istorikė pabrėžė, jog didžiausias ir sunkiausias
kovas Lietuvai teko patirti iš ilgametės mūsų
sąjungininkės unijinės Lenkijos, kuri siekė atkur-
ti buvusią Žečpospolitą, tai yra jungtinę Respubli-
ką, į kurią kadaise įėjo Vakarų Baltarusija, Vakarų
Ukraina, Lenkija ir Lietuva.

Kad mokinukai lengviau suprastų, kokia su-
dėtinga buvo ta kova, ji labai vaizdžiai pateikė kelis
faktus apie tas kovas: „Lietuva, susikūrusi

Istorikė paprastais žodžiais papasakojo apie
sunkiausią lietuvių kovų barą – kovas su Lenkija:
kaip lenkai siekė prisijungti Lietuvą, ragino lietu-
vius pasiduoti, kurti jungtinę valstybę, kaip jie ta-
rėsi su kai kuriais Lietuvos lenkais. O 1919 m.
rugpjūčio pabaigoje buvo rengiamas sąmokslas –
Lenkijos ir Lietuvos lenkai turėjo užgrobti valdžią
Kaune ir sudaryti savo vyriausybę, kuri Lietuvą
prijungtų prie Lenkijos.

„Tačiau, kaip žinote, sąmokslas nepavyko, lie-
tuviams pavyko jį atskleisti, ir šis kovos būdas
Lenkijai nepavyko. Tada ji pradėjo karą, kuris bu-
vo sunkus. Įsikišo Tautų Sąjungos karinės kontro-
lės komisija, lenkai kovojo ne tik Vilniaus, bet ir
Seinų krašte. Seinais XX a. pradžioje buvo lietuvių
kultūros centras, Seinuose ėjo lietuviški laikraš-
čiai, knygos, veikė draugijos, mo-
kyklos. Seinais vienuolika kartų ėjo
iš rankų į rankas – tai lenkai juos
užimdavo, tai lietuviai. Bet nuga-
lėjo lenkai. Jie išvarė daug lietu-
vių, uždarė visas draugijas, spaus-
tuvę, ir taip Lietuva iki šiandien
neturi savo etninių žemių pietuose
su centru Seinais.“

Kalbėtoja lakoniškai papasa-
kojo apie teritorinius Lietuvos pra-
radimus pietuose ir rytuose ir pa-
aiškino, kodėl lietuviams kurį laiką
šypsojosi laimė – „įsikišus Tautų
Sąjungai lenkai ir lietuviai buvo
priversti taikiai spręsti sienų kla-
simą. 1920 m. spalio 7 d. Suvalkuo-
se buvo pasirašyta sutartis. Pagal
tą sutartį lietuviai sutiko dėl sienų
tartis ne karu, o derybomis. Ant sie-
nos buvo didžiulis kryžius, ir prieš
tą kryžių ir vieni, ir kiti prisiekė
laikytis derybų susitarimo.“ Bet
vis dėlto Vilnius atiteko lenkams.
Lenkai veržėsi tolyn, norėjo užimti
visą Lietuvą.

Didžiudamasi mūsų kariė-
liais, spindinčiu veidu mokslininkė
kalbėjo: „Prie Širvintų ties Gied-
raičiais lapkričio mėnesį lietuvių
kariuomenė sumušė žymiai dides-
nę lenkų kariuomenę. Lietuviai
žygiavo išvaduoti Vilniaus, bet, de-
ja, įsikišo Tautų Sąjunga – ten, kur
stovėjo kariuomenės, nubrėžė demarkacinę liniją ir pasakė: „Čia
yra linija, dėl kurios derėkitės – ar Vilnius ir jo
kraštas, užimtas lenkų, priklausys Lenkijai ar Lie-
tuvai.“

Lietuva atsiskakė derėtis ir tos linijos nepripa-
žino valstybine siena (ją 1939 m. ties Maišiogala ir
Vieviu peržengė Lietuvos kariuomenė, o spalio 28-
ąją išžengė į Vilnių, spalio 29-ąją Gedimino kalne
suplevėsavo mūsų Trispalvė). Bet lietuviai dar ti-
kėjo, kad Vilnius ir Vilniaus kraštas, kurie netei-
sėtai buvo užgrobti, Tautų Sąjungos bus pripa-
žinti Lietuvai. Lietuva tada dar nebuvo Tautų Są-
jungos narė, Lietuvos likimą sprendė kitos valsty-
bės. Lenkija, būdama Tautų Sąjungos nare, siekė
Lietuvą šmeižti – kokia čia valstybė, lietuviai esą
vokiečių pakalikai, rusų statytiniai, tą valstybę
reikia likviduoti. Lietuviai, neturėdami galimybių
patys kalbėti, siekė kaip nors pranešti Tautų Są-
jungos narėms, kad ši jauna valstybė savarankiš-
ka, kad ji nėra nei Lenkijos, nei Rusijos, nei Vo-
kietijos sukurta, jog tai yra valstybė, siekianti sa-
vo tautos laisvės ir nepriklausomybės.

Dr. Nastazija Kairiūkštytė labai įdomiai kal-
bėjo apie kelių lietuvių pasiaukojamą veiklą dėl
Lietuvos. Pavyzdžiui, Petras Vileišis 1921 m. pa-
rašė knygėlę apie Lietuvą, savo lėšomis išleido, iš-
vertė į prancūzų kalbą ir pasiuntė Tautų Sąjungos
narių ir kitų valstybių atstovams, kurie galėjo pa-
daryti įtakos deryboms, kad jie susipažintų su Lie-
tuvai. Kalbėtoja paminėjo ir kitus Lietuvos patrio-

Šv. Kazimiero bažnyčia, po 1963 m. sukilimo rekonstruota į
Šv. Nikolajaus soborą. Apie 1896 m.

valstybę, dar neturėjo savo kariuomenės. 1918 m.
lapkričio 23 d. buvo priimtas įstatymas kurti Lie-
tuvos kariuomenę. O į Lietuvą veržėsi priešai. Rei-
kėjo skelbti, kas apgins tą Lietuvą, tą Nepriklauso-
mybę, dėl kurios lietuviai taip ilgai, beveik 40
metų, siekė įkurti nuo niekieno nepriklausomą sa-
vo tautos valstybę. Ir štai paskelbta savanorių mo-
bilizacija. Savanoriai ėjo iš visur, daugiausia jų at-
vyko iš kaimų. Lietuva tuo metu buvo nualinta
karo, badavo, nieko neturėjo – nei pakankamai
ginklų, nei drabužių, nei maisto.“

Mokslininkė pakiliais žodžiais kalbėjo apie
taurių Lietuvos sūnų patriotizmą, didžiulį pasiau-
kojimą – dėl to jau 1919 metais Lietuvos savano-
riai ir partizanai sumušė besiveržiančius iš šiau-
rės Lietuvos vokiečių kariuomenės likučius ir Ru-
sijos baltagvardiečius bei bolševikus.

Dr. Nastazija Kairiūkštytė atsiskleidė ir kaip
puiki pedagogė, sumaniai mokanti mūsų savano-
rių žygdarbius susieti su dabartimi, su tautos at-
minties puoselėjimu – ji paminėjo pirmąjį Lietu-
vos savanorį Povilą Lukšį ir pirmąjį karininką An-
taną Juozapavičių, kurie 1919 m. žuvo kovodami
su bolševikais, priminė, jog dabar yra jų vardais
pavadintos gatvės, Kauno karo muziejaus sodelyje
– abiejų didvyrių biustai. P. Lukšio žūties vietoje
Taučiūnuose atstatytas jo paminklas (lietuvių ko-
munistų nugriautas 1962 m. – I. T.). Alytaus tiltas
per Nemuną, ant kurio žuvo karininkas, pavadin-
tas Antano Juozapavičiaus vardu. Juozapinės ka-
lno papėdėje pastatytas paminklinis akmuo su A.
Juozapavičiaus žodžiais „Aš esu lietuvis. Tai yra
mano garbė“.

Atkelta iš 4 psl.

tus, kurie vedė užkulisiuose derybas, bet laukiamų rezultatų jos nedavė. 1923 metų kovo 15-ą dieną, nedalyvaujant Lietuvos atstovams, Lietuvos sostinė ir Vilniaus kraštas, kuriuos užgrobė Lenkija, buvo priskirti Lenkijai. Taigi, Lietuva neteko savo sostinės. „Matyt, reikia žinoti vieną istorinę tiesą – niekas už tave nekovo, jeigu tu pats savo valstybės neapginsi. Nesugebėjome apginti, kadangi buvome Rusijos, Vokietijos ir Lenkijos okupacijų nualinti ir dėl to karą pralaimėjome.“

Po pertraukėlės istorikė kalbėjo apie tai, kodėl mes praradome Vilniaus kraštą ir dalį Seinų krašto, ir kaip Lietuva kovojo, kad atgautų savo sostinę ir kitas lietuvių žemes. Ji priminė, kad 1869 m. Vilniaus gubernijoje gyveno 68 proc. lietuvių, amžiaus pabaigoje jų liko dvigubai mažiau, o lenkų dvigubai padaugėjo. „Nebuvo nei karo, nei maro, o lietuviai nyko. Kodėl jie nyko? Nyko todėl, kad prarado savo kalbą. Daugiausia lėmė tai, kad Rusijos okupantai siekė, kad mokyklose ir valdžios įstaigose būtų kalbama rusų kalba. Nemažai lietuvių, ypač Lydos, Ašmenos apskrityse, priėmė stačiatikių tikėjimą. O lietuviai, daugiausia valstiečiai, inteligentų buvo mažai, vengdavo lietuviškai kalbėti. Bažnyčiose daugiausia buvo vartojama lenkų kalba. Jeigu kuris nors kunigas siekdavo, kad lietuviškai būtų skaitoma Evangelija ir sakomi pamokslai, tokį kunigą grūsdavo tolyn į Gardino guberniją, kur lietuvių buvo likę labai mažai.“

Ne tik moksleiviams, bet ir suaugusiesiems aktualiai skambėjo istorikės žodžiai, jog mes, patys lietuviai, negerbiame savo kalbos. 1910 metais „Lietuvos žiniose“ Mykolas Šleževičius, vėliau buvęs Lietuvos ministras pirmininkas, rašė: „Su širdėgala reikia pripažinti, kad daugiausia dėl kalbos esame kalti mes patys. Kaip galima reikalauti, kad kitataučiai ir ta pati vyriausybė gerbtų mūsų kalbą, jeigu mes patys jos negerbiame. Jeigu kur reikia ir nereikia mes kalbame rusiškai, lenkiškai, vokiškai, bet tik ne lietuviškai. Nejaugi mes norime ir laukiame, kad už mūsų teises kovotų kitataučiai, kad jie pripažintų mūsų kalbai tas teises, kurių nereikalaujame mes patys?“

Priminusi, kad po sukilimo 1864 m. buvo uždrausta lietuvių spauda lotyniškais rašmenimis, mokslininkė tvirtu balsu tęsė: „Ir šiandien turime būti dėkingi tiems tūkstančiams knygnešių, kurie gabeno knygas iš Prūsijos, kad lietuviai neužmirštų savo kalbos, daugelio jų kaulai supuvo Sibiro platybėse“, – ir pridūrė: „Ir šiandien man liūdna, kad kartais mūsų dainininkai griebiasi dainuoti ir kurti dainas angliškai, o ne lietuviškai. Jeigu mes neturėsime savo kalbos, kaip sakė Jonas Basanavičius, nebus ir tautos. Ir jeigu Vilniaus kraštas būtų buvęs lietuviškas, mes jo nebūtume praradę.“

Istorikė apibūdino lietuvių organizacijas, susikūrusias kovai dėl Vilniaus krašto – šaulių, jaunlietuvių, vilniečių organizacijas. Plačiau supažindino su 1925 m. įkurta Vilniaus vadavimo sąjunga, kuri vykdė labai platų darbą, įtraukdama į savo veiklą lietuvius nuo jauno iki seno. Vilniaus vadavimo sąjunga atliko didžiulį darbą – rengė

paskaitas, gegužines, vaidinimus, leido populiarias knygeles, siekdama parodyti, kas ta Lietuva buvo praeityje, ypač daug dėmesio skyrė mokyklai. Vilniaus vadavimo sąjunga ir Lietuvos vyriausybė stengėsi lietuviams padėti, siuntė materialinę pagalbą, pradėjo slaptai gabenti knygas, o lietuviai – slaptai skaityti.

Štai trumpas epizodas apie Vilniaus Geležinio fondo išleistus Vilniaus pasus: „Vilniaus pasą galėjo turėti visi – mokinukas, senelis, nesvarbu, kur ir kuo jis dirbo. Visoje Lietuvoje buvo išplatinta net 600 tūkstančių tokių pasų. Jų turėtojai buvo rėmėjai, kurie kovojo dėl Vilniaus. Mokykla, mo-

Turgus Pylimo g. (dabar Pylimo g. 57). XIX a. pab.

kytojas buvo centras, kuris jaunimą rengė Vilniui vaduoti. Kokių gražių renginių vykdavo! Prieš pamokas visada skambėdavo Vilniaus malda, vykdavo valandėlės, moksleiviai taip pat turėjo Vilniaus pasus, organizuotai lipdydavo ženkliukus, taupydami kišenpinigius, mokėjo po kelis centus, kas kiek galėjo, bet tai buvo didelė parama. Mokiniai rašydavo laiškus Vilniaus krašto vaikučiams, kad jie išliktų lietuviai.“

Istorikė kalbėjo apie moralinę ir ekonominę Vilniaus krašto lietuvių priespaudą, lenkinimą per mokyklas, įstaigas, bažnyčias. Be to, nemažai lietuvių, norėdami įsigyti žemės, užsirašydavo lenkais, užmiršo savo kalbą. Dėl to šiandien daugelis Vilniaus krašto gyventojų šiandien yra nutautėjęsi savo protėvių palikuonys. Mokslininkė papasakojo ir apie Vilniaus karšto kolonizaciją. Vilniaus krašto žemė buvo dalijama kolonistams iš Lenkijos. Per tą laikotarpį net 90 tūkstančių lenkų atsi-

kraustė į Vilnių: generolai, majorai, kiti aukšti pareigūnai. Jiems buvo dalijama žemė.

Kai buvo atgautas Vilnius, sukruto visa Lietuva. Kaip žinot, tada vyko karas. 1939 m. rugsėjo 1 d. Vokietija užpuolė Lenkiją, į Lenkiją rugsėjo viduryje įžengė Sovietų Sąjungos kariuomenė. Lenkai bėgo nuo karo, nuo bado. Vilniuje buvo net 21 tūkstantis pabėgėlių. Čia žmonės badavo. Buvo žvarbus ruduo. Todėl paskui Lietuvos kariuomenę atvyko kariškos virtuvės, buvo dalijamas karštas maistas. Buvo dalijama duona. Žmonės stovėjo jos laukdami ir džiaugėsi. Bet buvo ir tokių, daugiausia lenkų, kurie buvo priešiški Lietuvai – jie specialiai imdavo sriubą ir ją išliedavo. Tokia buvo nepagarba, neapykanta net badaujantiems žmonėms.

Vilniuje tuoj susikūrė Draugija Vilniaus kraštui remti. Jai vadovavo Jonas Navakas. Bet Joną Navaką 1940 m. birželio 26 d. sovietai suėmė, tada buvo paskirtas kitas vadovas – Jonas Vilkelis. „Maisto“, „Pieno centro“ bendrovės, ūkininkai vežė į Vilnių įvairius produktus, kad padėtų alkaniems vilniečiams. Per trumpą laiką buvo surinkta daug maisto produktų, drabužių, avalynės ir kitų reikalingų daiktų už 1,5 milijono litų. Tai buvo didelė parama.“

Stengdamasi suprantamai papasakoti, kaip Lietuva atsidūrė tarp dviejų totalitarinių valstybių, mokslininkė paaiškino, jog tuo metu gimė posakis „Vilnius mūsų, o mes rusų.“ Ji priminė, kad Sovietų Sąjunga nesilaikė su Lietuva pasirašytų sutarčių: „Jau 1939 m. rugpjūčio 23 d., turbūt jau esate girdėję, Ribentropo-Molotovo paktu Vokietija ir Sovietų Sąjunga pasidalijo Pabaltijį. Pagal tą sutartį Vokietija buvo pasiėmusi Lietuvą, o rugsėjo 28 d. ją perdavė Rusijai. Taigi, Lietuvai atgavus Vilnių laukė nauja okupacija, kuri netrukus ir prasidėjo. Mūsų tautos gyvenimas yra sudėtingas – vienus okupantus keitė kiti.“

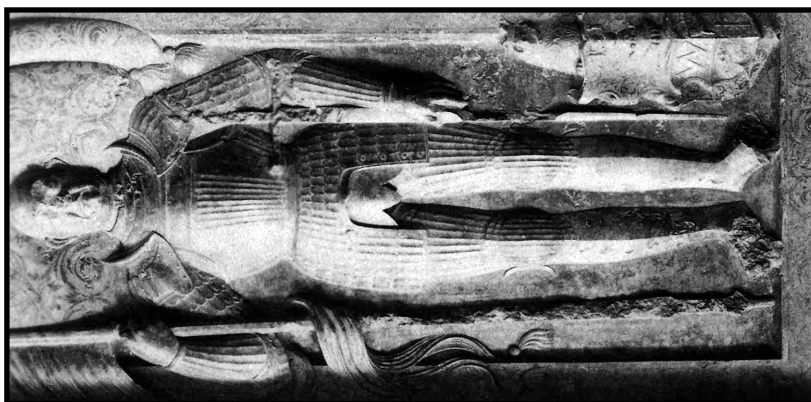
Baigdama istorikė pasakė: „Mes esam kryžkelėje. Mes pasirinkom gražią gamtą, pasirinkom kelią tarp Rytų ir Vakarų, kartu pasirinkom nelengvą likimą. Vykstant dabartiniams pasauliniams procesams, mūsų mažėja, mes nykstame, tautiškas apmiršta. Norint jį išlaikyti ir išlikti, reikia mums būti lietuviams. Jūs augat ir atsi- nešat savo pareigą tautai. Būkim tuo, kuo gimėm – mylėkim savo kalbą, mylėkim savo papročius, atlikim pareigą Tėvynei, būkim tokie, kaip buvo kažkada Petras Vileišis. Kai jį, baigusį Šiaulių gimnaziją, tėvas vežimu vežė į Petrapilį studijuoti, pervažiavus Lietuvos ir Latvijos sieną Petras išlipo iš vežimo, atsiklaupė ir pasakė: „Tėvyne, būsiu tau naudingas tiek, kiek leis mano jėgos ir gyvenimas“. Ir iš tiesų, Petras Vileišis tapo talentingu inžinieriumi, tiesdamas Rusijoje tiltus, užsidirbo milijonus ir grįžęs paaukojo juos Lietuvai. Kaip žinote, Vilniuje jis įsteigė fabriką, pradėjo leisti pirmą lietuvišką laikraštį „Vilniaus žinios“, rėmė lietuviškas organizacijas.“

Dr. Nastazija Kairiūkštytė palinkėjo moksleiviams sėkmės moksluose ir išaugti patriotais, kad jie, kad ir kur būtų, didžiudamiesi pasakytų: „Aš esu lietuvis“. □

Šiuosyk daug ko mes visi netekome: nepatvari yra šiandieninė mūsų būklė, žmonės Tėvynėje nebesitiki vienas kitu, užsienyje taip pat niekas nesijaučia saugus. Stovime prieš didžią besiantinančią permainą, ir sunkus plaukiojimas mūsų laukia, keliaujame, sakyčiau, tarp Scilės ir Charibdės ir turime tik nedraugus, baisesius savo artumu, turtingus iš prisiplėštų grobių, besiviliančius, jog mes liksime vieniši ir našlaičiai. Nėra nieko, kas mums šiuos sunkumus palengvintų, o vargina ir apsunkina daug kas.

Karalių turėjome protingą ir narsų – jojo netekome, turėjome protėvių tvarką, gražią namų buitį bei karo papročius – ir tuosius apleidome, o laisvę, kuria mes visuomet didžiavomės, nūn, manau, daugiau žodžiais nei darbais saugome. Mei-

ŽODIS TĖVYNAINIAMS

LDK kanclerio Alberto Goštauto antkapis
Vilniaus katedros Goštautų koplyčioje. 1901 m.

lės, santarvės ir bendro pasitikėjimo stoka Respublikoje, mes gi esame draskomi nesantikos ir įtarimo. Iš visų pusių sunkūs ir audringi pavojai pakibo virš mūsų Tėvynės, kuriai prieš Dievą esame smarkiai kalti ir gero trokšti bei linkėti tikrai turime ne tiek sau patiems, kiek jai, iš kurios šitiek geradarysčių patiriame, bet nemana, jog bent vienas nors dalelytę gražiname.

Bet jūs nesitikėkite tapti laimingesni, jei netapsite protingesni. (...) Tik to turime sau linkėti, kad brangi laisvė, kurią protėviai iš rankų į rankas iki mūsų išsaugodami perdavė, su mumis sykiu nesibaigtų.

Kristupo Varšavickio kalba
laidojant karalių Steponą Batorą 1587 m.

LAUROS SINTIJOS ČERNIAUSKAITĖS BENEDIKTO SLENKSČIAI

ŽYDRONĖ KOLEVINSKIENĖ

O už salės sienų ošė šviesos jūra. Jos purslai, grasindami praryti ir supleškinti visas pažįstamas, širdžiai brangias formas, smelkėsi per veltinius salės kilimus ir kruvinas sienų draperijas. Pauzė ėjo į pabaigą, tuojau strykas nusileis ant stygų ir prasidės nauja epocha. Benas turės nesustodamas griežti, atsikovoti iš liepsnojančios amžinybės šią salę su visais jam brangiais veidais, muzika ir asmeniniu įkarščiu stoti prieš bauginančią, beasmenę amžinybės jūrą. Jis tvirčiau suspaudė stryką ir užkliudė smuiko stygas, tą akimirką visa esybe jusdamas, kaip labai, kaip labai šito trokšta.

(L. S. Černiauskaitė. „Benedikto slenksčiai“)

Laura Sintija Černiauskaitė (g. 1976) – 2009 metų pirmosios Europos sąjungos literatūros premijos laureatė. Šia premija siekiama atkreipti dėmesį į turtingą ir įvairų Europos šiuolaikinės literatūros kūrybinį potencialą, skatinti literatūros sklaidą Europoje ir raginti domėtis kitų šalių literatūra. 1994-aisiais metais rašytoja išleido pirmąją savo apsakymų knygą *Trys paros prie mylimosios slenksčio*. Būtent ši knyga respublikiniame jaunųjų filologų konkurse laimėjo pirmojo laipsnio diplomą už geriausią moksleivišką prozą. 2000-aisiais rašytoja, parašiusi pjesę „Išlaisvink auksinį kumeliuką“, debiutavo kaip dramaturgė. Ši pjesė 2001-aisiais metais pirmą kartą buvo pastatyta Vilniuje, Elfų teatre. 2003 metais išėjo antroji L. S. Černiauskaitės knyga *Liučė čiuožia*, o 2005 metais pasirodė trečioji – apsakų, novelių ir pjesių rinkinys *Artumo jausmas*. Ši knyga sulaukė didelio literatūros kritikų ir skaitytojų dėmesio. Po metų, t. y. 2006-aisiais – pirmasis jaunos kūrėjos romanas „Kvėpavimas į marmurą“. Tai knyga, kurioje perteikiama sukrečianti, ir, be abejo, turinti gilią psichologinę prasmę Izabelės ir jos šeimos istorija. Šiame kūrinyje autorė daugiausia dėmesio skyrė vaikų psichologijai ir jų išgyvenimams. Tačiau kartu tai romanas apie lengvai at-

pažįstamą šių dienų moterį.

2008 metais išleidžiamas antrasis L. S. Černiauskaitės romanas „Benedikto slenksčiai“. Tai skaudi ir viltinga knyga, kurioje niuansuotai perteiktas pagrindinio veikėjo Benedikto įspūdžių, nuotaikų apsisprendimų procesas ir jų kaita. Romane „Benedikto slenksčiai“, kaip teigiama anotacijoje, sutelkiamas dėmesys į jauno žmogaus brendimo istoriją: „Vaikystėje mamos paliktas Benas ieško būdų savaip pažinti pasaulį. Jo svarbiausi žingsniai per gyvenimą ir yra tie slenksčiai, kuriuos įveikdamas jaunuolis kuria savo asmenybę“. Taigi tai knyga ne apie moters identitetą, savęs pažinimo problemą, kas iki šiol buvo įprasta ne tik L. S. Černiauskaitės, bet ir apskritai moterų kūrybos paradigmoje. Kaip pokalbiuose yra pabrėžusi pati rašytoja, čia jai norėjosi tarsi atitraukti nuo savęs ir kalbėti apie kitus, kitokius dalykus. Penki knygos skyriai – penki slenksčiai, kuriuos reikia įveikti, peržengti, penki žingsniai, penki svarbiausi pagrindinio romano personažo gyvenimo etapai, penkios patirtys: pirmasis slenksčius – vaikystės patirtis, erdvės kaita – iš didmiesčio į Vėdrynus, motinos praradimas ir tėvo atradimas; MOTINA, TĖVAS; antrasis slenksčius – patirtis aukštesniojoje meno mokykloje rajono centre, pirmoji seksualinė patirtis; SVETA; trečiasis slenksčius – konkursas didmiestyje; VIRGILIJUS; ketvirtasis slenksčius – VEGA; penktasis slenksčius – MUZIKA, išsilaisvinimas. Kiekvienas slenksčius augina, brandina Beną, kiekviename etape jį palydi sutikti žmonės, veriantys, skleidžiantys gyvenimo prasmes. Brendimas nėra tolygus: vieni įvykiai ar žmonės įrėžia daugiau ir platesnių rėvių, kad Benas pasiektų vis aukštesnę pakopą, peržengtų vis naują slenkstį. Turbūt pats dramatiškiausias, sunkiausias ir labiausiai mane, kaip skaitytoją įtikinęs, buvo pirmasis slenksčius. Viename pokalbyje pati autorė yra išsitarusi: „Rašyti apie laimingus žmones – tai rašyti apie nieką. Giliausias randus, patys to nenorėdami, mums palieka artimieji... Šeimoje žmogų matai kaip per mikroskopą – čia atsiskleidžia jo trūkumai, skauduliai, pretenzijos“. Galima teigti, kad šio romano, kaip ir visos L. S. Černiauskaitės kūrybos apskritai tikslas – meninės tikrovės kūrimas, itin tankaus, psichologiškai įtaigaus audinio modeliavimas. Jos plunksna telkiasi ties žmogiškosios dramos epicentru, stengiasi „išspinduliuoti“ ją skaitytojui, liudyti, kaip virpa vienokią ar kitokią dramą išgyvenančių personažų vidus. Meninėje tikrovėje užfiksuoti realaus gyvenimo atspindžiai.

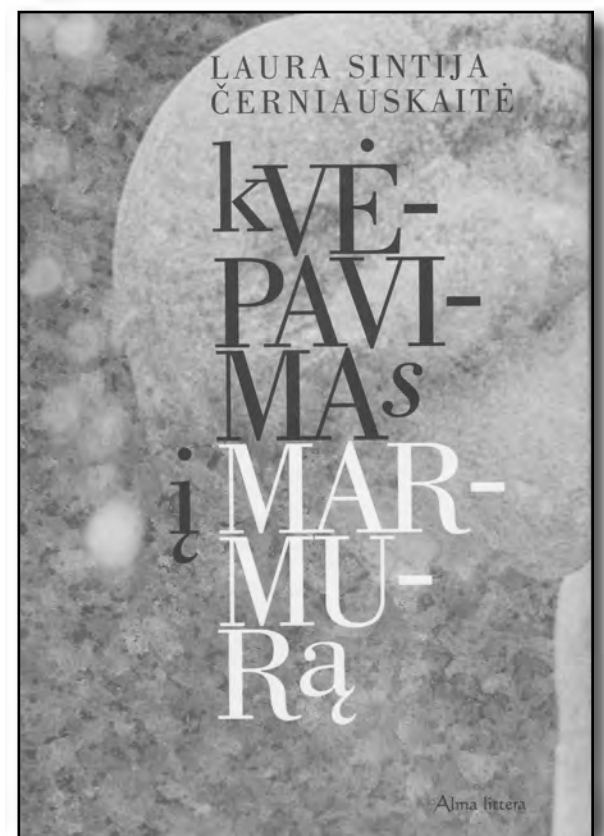
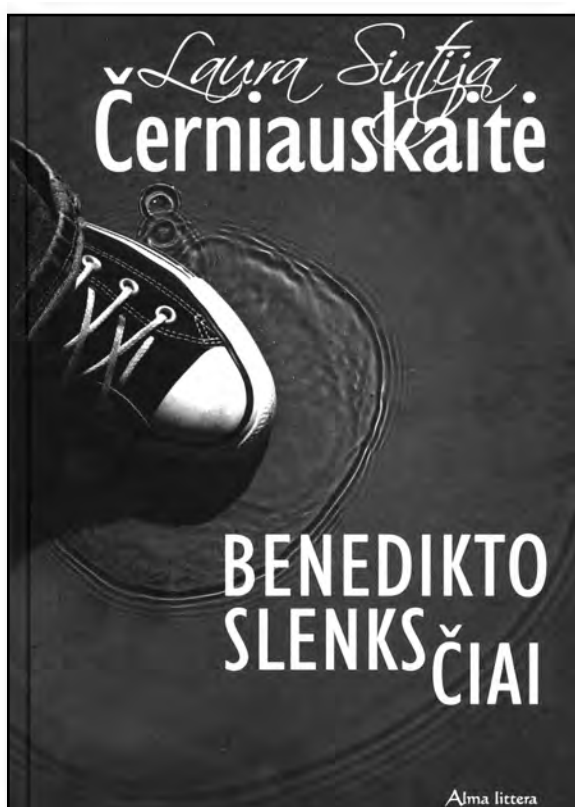
Šiame romane, panašiai kaip ir ankstesniame „Kvėpavimas į marmurą“, susipina išorinis ir vidinis pasakojimas. Išorinio pasakojimo įvykiai iš esmės ir apima tuos penkis slenksčius. Vidinis pasakojimas nepalyginamai sudėtingesnis, vyro brandą, vyriškosios tapatybės paieškas ženklina subtilia metaforų kalba. Vidinis pasakojimas iš esmės telkiasi apie Beno jausmus, jutimus, potyrius, jų atmainas ir transformacijas. Motinos praradimą ryškiausiai reprezentuoja sapno metafora: „sapne jis žinojo, kad mama jau seniai mirusi, išardyta metų srovės“ (p. 21). Lieka tik mamos daiktai, kurie kolekcionuojami atmintyje tarsi muziejuje: „sapnų muziejus juos pasisavino ir išgrynino, pavertė statistika, aprašais prie kiekvieno daikto“, „sapnų muziejus, nors slogus, buvo vienintelė santykių su mama išraiška“ (p. 21). Būtent sapne Benas savotiškai keršija motinai, lyg džina iš butelio išleidžia savo vaikišką giliai užslėptą pyktį: su lanku rankose jis „ėmė ieškoti taikinio, gyvo taikinio“, „o lankas troško gyvos širdies, iš kurios plūptelėtų kraujas – karštas ir juodas kaip ašarų nafta, užsigulėjusi jo paties širdies kasyklose“ (p. 25). Kitokiame sapne, „lyg švelnėjančiame vasaros vakaro mėlyje“, jis sutinka Virgilijų, mirusį draugą. Virgilijaus mirtis yra vienas svarbiausių išorinio pasakojimo įvykių, savotiška

kulminacija. Sapnu, tarsi apibendrinimu, ir baigiamas romanas.

Beno dvasinė raida, ėjimas savęs pažinimo link išreikštas įvairiomis judesio transformacijomis, beribiškumo metafora: jo savastis virpuliuoja, raibuliuoja, sklinda (p. 75). Pastebėtina, kad Beno nuojautai romane tenka tikrai svarbi vieta: Benas nujaučia Virgilijaus nelaimę, tėvo mirtį. Neatsitiktinai knygos epigrafu pasirinkta citata iš Broniaus Radzevičiaus „Priešaušrio vieškelį“. Didžiausias prasmės krūvis čia tenka tėvo ir sūnaus santykiams. Būtent tėvo figūra tampa lemtingiausia Beno gyvenime. Tėvas, kuris yra KITOKS ir kuris gyvena KITAI. Ir muzika, kuri išskiria Beną iš kitų, paversdama jį taip pat KITO-KIU. Paskutinis romano slenksčius ryškiausiai įvardija Beno augimą: turėti save sau pačiam. Ir muzikai. Todėl galima teigti, kad tai yra tapsmo romanas, savasties auginimo istorija. Esminiu dalyku šioje knygoje tampa intuityviu jausmu aprašyti tai, kas moteriai rašytojai gali būti, atrodytų, neįmanoma, t. y. vyriškąją patirtį. Manyciau, tas bandymas Laurai Sintijai Černiauskaitei pavyko.

Laura Sintija Černiauskaitė. „Benedikto slenksčiai“. Romanas. – Vilnius, Alma littera.

Cinizmo ideologija: paskutinė proto revoliucija?

VILIS NORMANAS

Cinizmas jau tapo mūsų gyvenimo norma. Normalu būti ciniškam, kad būtum žavus, madingas, šiuolaikiškas. Tad verta paklausti: kas nutiko, kad ši niekinga ideologija užkariavo pasaulį, ir dabar mes visi – su mažomis išimtimis – stebime pasaulio ciniškumo bumą? Šis klausimas negali palikti abejingų. Nebent esi cinikas.

Pats paprasčiausias ir geriausiai žinomas ideologijos apibrėžimas yra Karlo Markso frazė: „Jie nežino, ką daro, bet jie tai daro.“

Kaip pastebi Slavojus Žižekas, ši apibrėžtis žymi klaidingą suvokimą tarp savo „socialinės realybės ir mūsų iškreiptų reprezentacijų“. Būtent ideologijos ir realybės, kokia ji „iš tikrųjų yra“, susidūrimas sukuria sąlygas tam, ką galėtume pavadinti tuo, kas „tikra“.

Ideologijos, kaip vyraujančios gyvenimo formos, gniaužtuose atsidurianti realybė paslepama po iškraipymais ir klaidingomis reprezentacijomis, tačiau kiekvienos kritinės minties užduotis, to paties S. Žižeko žodžiais tariant, „apšviesti naiviają ideologinę sąmonę tiek, kad ji galėtų atpažinti savo tikrąsias sąlygas, socialinę realybę, kurią ji iškraipo, ir per šį veiksmą visiškai išnyktų“.

Ideologijų naikinimas ir jų demaskavimas (tiesos paieškos) žymi iš esmės visą filosofinės minties tradiciją nuo Senovės Graikijos iki postmoderno imtinai.

XXI amžiuje, kai atrodo, kad suabejota viskuo – nuo etikos iki fizikos, – iškilo nauja ir labai ryški ideologija, kuri pakeitė ne tik ideologijos sampratą, bet ir sukėlė grėsmę visam laikui likti jos vergijoje. Tai – cinizmas.

„Ciniško proto kritikoje“ Peteris Sloterdijkas kvestionuoja tradicinę ideologijos sampratą, vietoj jos siūlydamas kitą: „Jie labai gerai žino, ką daro, bet jie vis tiek tai daro.“ Ciniško proto niekas neapgaujinėja: nors žino, kad meluoja pats sau, jis vis tiek užsideda kaukę ir toliau vaidina karnavale. Tai ideologija, kurią demaskavus, vis tiek pasilieka prie jos.

„Cinizmas, kaip apšviesta iškreipta sąmonė, yra tapęs nepataisomai įtartina išmintimi, atskyrusia nuo savęs drąsą, visus pozityvumus aprioriškai laikancia apgavystėmis ir siekiančia vien tik tai kaip nors išlikti“, – teigia P. Sloterdijkas. Neabejotina, kad cinizmas, kaip šių dienų gyvenimo forma, nesistengia nieko pasiekti, nes jis yra pats sau pakankamas narciziškumas, egoizmo ir vienišumo sintezė.

Šiandienos epochą reprezentuojantis populiariausias Europos rašytojas Michelis Houellebecqas galėtų tai iliustruoti savo sukurto personažo lūpomis: „Aš iki savo dienų pabaigos liksiu Europos sūnus – nerimo ir gėdos sąveikos vaisius; negalėsiu pasakyti nieko viltinga“.

Autorių taip pat nepasako nieko viltinga. Kiekviename jo kūrinyje nugali vienintelis personažas – cinizmas. Apgailėtinos pastangos reabilituoti savo kuriamą personažą veiksmus neįmanomos meilės ilgesiu slepia ne meilės paieškas, o nenorą ją rasti. O apsimestinė rašytojo poza, kai jis sako, kad nežino, ką rašas, tik dar kartą įrodo: jis labai gerai žino,

ką daro, bet vis tiek tai daro.

Nors neteko matyti nė vieno interviu, kuriame M. Houellebecqas būtų blavus, neabejotina, kad jo kūriniai – aštraus ir skaidraus proto vaisiai, persunkti tragiškos nevilties ir agonijos, kuri kyla būtent iš cinizmo.

Bandant suprasti ir paaiškinti – kodėl „cinizmas“? – reikia prisiminti kritinės minties atsiradimą ir Frankfurto mokyklą bei jos žvaigždę Theodorą Adorno, kuris „Negatyviojoje dialektikoje“ išsakė bendriausią paaiškinimą: „Po Aušvico bet kokia kultūra kartu su jos neatidėliotina kritika yra šiukšlės“.

„Po Aušvico“, reiškia „po absurdo“, – nes Albertas Camus ir visa jo karta dar reikalavo prasmės, dar ieškojo beprasmiško gyvenimo įprasminimo. Jis maištavo ir stengėsi išlikti išdidus bet kokio absurdo akivaizdoje, kaip Sizifas ritino savo mintis į kalną, nors kas kartą jos nusirisdavo atgal – pasaulio prasmė nepasidavė jokiai loginei išraiškai.

Frankfurto mokyklos atstovai iš principo ėmė neigti bet kokią prasmės galimybę, bet kokį įmanomą jos atsiradimą, ir taip davė pagrindą ne tik kritinės minties aštrumui, bet ir ciniško proto gimimui. Protui, kuris nesugeba būti nei racionalus, nei iracionalus. Jis inertiškai viską neigia, bet nesugeba nieko teigti.

Šis momentas labai svarbus, nes žymi dvi visiškai skirtingas pasaulio matymo perspektyvas: kantiškąją ir kritinę (tiksliau – jų išsiskyrimą). Pirmoji teigia jokių empirizmu nesuinteresuotą etiką, antroji – visišką etikos teisingumo negalimumą, jos, kaip dar vienos ideologijos, melagingumą.

„Švietimo dialektikoje“ T. Adorno ir M. Horkheimeris Immanuelį Kantą lygina su Sade'u – ir tai daro ne be pagrindo, – o tai reiškia, kad nėra jokios ribos ne tik tarp moralumo ir nemo-

ralumo; šis lyginimas, nors gausiai iliustruotas pavyzdžiais, parodo paprastą tiesą, kad empiriniu turiniu neužpildyti proto įsakymai bet kuriuo atveju prieina ribinius kraštutinumus, tokius, kaip Aušvicas.

Tad S. Žižekas ir klausia: „Ar esama sąsajos tarp I. Kanto formalistinės etikos ir šaltakraujės Aušvico žudymo mašinų?“

Kitaip sakant, ar kategorinis imperatyvas „elkis taip, kad tavo valios maksima visada galėtų būti visuotiniu įstatymu leidimo principu“ turi sąsają su

M. Houellebecqas.

koncentracijos stovykla?

Taip. Formaliai tiek viena, tiek kita yra Aukščiausiojo Gėrio pasekmės, kurios randasi iš „apšviesto“ proto, vedančio į atžangą ir susinaikinimą, į cinizmo ideologiją.

Frankfurto mokyklos atstovai, tikriausiai patys to nenorėdami, atvėrė prarają, nes išvėlgė labai aiškius apšviesto proto trūkumus, tačiau nesugebėjo rasti jokios alternatyvos. Jie taip ir paliko mus virš bedugnės, į kurią įkritome.

Sade'o iškrypimai, kaip ir koncentracijos stovyklos, randasi ne iš žmogiškosios patirties – visa tai yra proto produktai; tą patį galima pasakyti ir apie M. Houellebecqo kūrinis. Konstruodamas transgresišką pasaulį jis puikiai žino, jog publika neliks jam abejinga jau vien dėl to, kad ji tokia, kaip jo kūriniai.

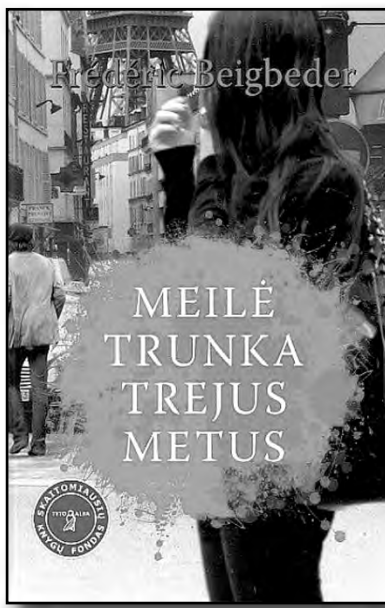
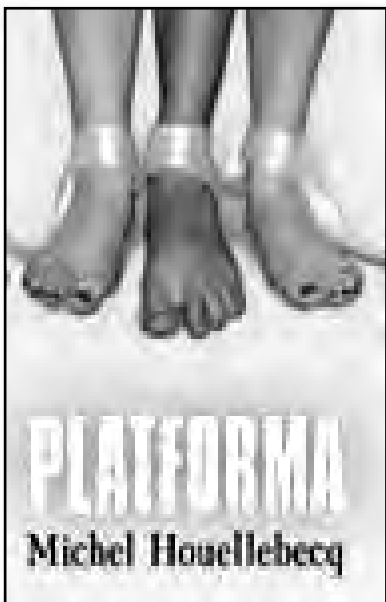
Jis nepalieka išeities, nes, pasak jo, tai paprasčiausiai neįmanoma. Nors, iš pirmo žvilgsnio, visiškai moralinis išsilaisvinimas turėtų reikšti tai, ką Herbertas Marcuse pakrikštijo „represyvine desublimacija“: intelektualinę veiklą, kuri neturi nieko bendro su cinizmu ir jo ideologija. Jau greičiau primena sporto varžybas.

Deja, šiandienos pasaulis to neprimena, ir cinizmo ideologija vis labiau įsigali, kaip „teisinga“ gyvenimo forma. Ją galima rasti beveik visuose šių dienų regimybės spektakliuose, – nes tai labai

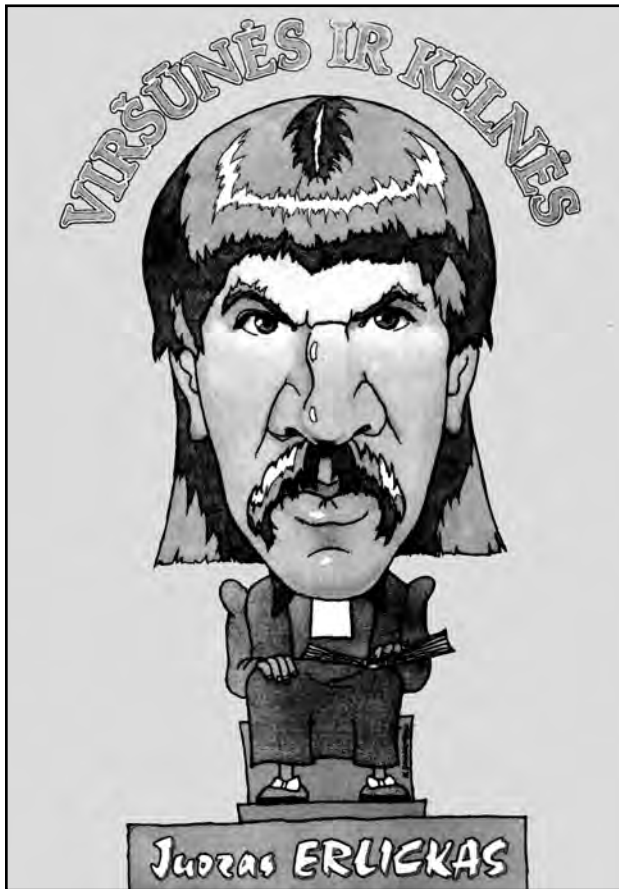
patogi ir viliojanti perspektyva, kurią gana vykusiai iliustruoja madingas ir populiarus rašytojas Frederikas Beigbederis: „Dar nė viena karta taip nesididžiavo atskleidusi savo kvailumą, taip nesigyry savo nesėkmėmis ir tuštybe, galų gale nebuvo taip patenkinta savimi. Aiškaus proto kultas stumia į bejėgystę, tai nenaudingas protas. Dar niekada ši žemė nenešiojo tokio nenaudingo proto. Niekada ši žemė nenešiojo tokio nusivylusio jaunimo“.

Ar tai paskutinė proto revoliucija – mūsų visų reikalas. □

Lietuvoje išleistų M. Houellebecqo ir F. Beigbederio knygų viršeliai.

Juozas Erlickas

V. Suchockio iliustracija J. Erlicko knygos viršeliui.

KAIP KALNŲ GĖLĖ

Mūsų rankos nejučiom susilietė, ir visu mano kūnu perbėgo nevalingas drebulys. Ji klausiančiai pažvelgė į mane.

– Aš svaigstu nuo menkiausio tavo prisilietimo, – tariau tyliai.

– Kas per jautrumas! – nusistebėjo jinai. – Och jau tie vyrai...

Ėjome toliau. Man buvo nedrašu, bet labai gera. „Kokia ji nuostabi, – galvojau, – kitos tokios visam pasauly nėra.”

– Tu graži kaip kalnų gėlė ir tyra kaip srauniasius upokšnis, – pasakiau tyliai, o ji sustojo ir įdėmiai pažvelgė man į akis.

– Kada gi tu kalnuose buvai? – paklausė nustebusi. – Ką čia dabar išsigalvoji?... O dėl tyrumo, tai tu čia man... neišmetinėk, – pridūrė, – žinau aš tuos upokšnius – žuvys išdvesia.

– Na, tu nepyk, – pasakiau sumišęs, – aš juk tik šiaip sau... dėl vaizdingumo...

– Nusišneki, – pertraukė ji ir įtariai nužvelgė mane. – Ar tik nebūsi iš tų ...

– Ne, – atsakiau, – aš santehnikas.

Toliau ėjome tylėdami.

KAIP AŠ MEČIAU RŪKYTI

Atsitiko tai užpernai, gruodžio keturioliktą dieną, anksti iš ryto. Aš ėjau į parduotuvę ir gavėj sutikau savo draugą Joną.

– Labas rytas, – pasisveikinau.

– Labas, – atsakė jis.

– Kur tu, Jonai, eini? – paklausiau.

– Į parduotuvę. O tu kur?

– Ir aš į parduotuvę, – atsakiau. – Einam kartu.

Mes užėjom į parduotuvę. Aš nusipirkau dažų. Jonas – sviesto ir laikrodį. Kai išėjom, paklausiau:

– Kur tu dėsi, Jonai, sviestą ir laikrodį, kad nusipirkai?

– Sviestą valgysiu, – atsakė Jonas. – O laikrodis šiaip reikalingas ūkyje. O tu kur dėsi dažus?

– Duris dažysiu, – pasakiau.

– Aha... – tarė Jonas, – vadinasi, taip... chm... Ką gi... O kur tu dabar eisi?

– Namu. O tu?

– Ir aš namu, – tarė Jonas. – Lik sveikas.

– Viso gero, – atsakiau ir nuėjau. Lynojo.

Štai ir viskas. Po to įvykio aš ir mečiau rūkyti. Tiesiog ranka nebekyla.

Naujas pavasarinis 2010 m. „Lituanus“ žurnalo numeris

Lietuvai Ignalinos atominė elektrinė kadaise teikdavo 70 procentų elektros energijos. Elektrinę uždarius, kyla daugybė svarbių klausimų: kaip Lietuva toliau be jos tvarkysis ir iš kur gaus elektrą? Kokia yra Lietuvos energetikos padėtis? Ar krašte yra alternatyvių energijos šaltinių? Šiuos ir kitus opius klausimus neseniai išleistame „Lituanus“ žurnale aptaria Šiaurės Amerikos lietuviai inžinieriai – mokslininkai Stasys Bačkaitis ir Rimas Slavickas. Matydami, kad Lietuvoje svarstant energetikos padėtį liko daug neatsakytų klausimų, autoriai kartu su Viktoru Jautoku parengė studiją „Lietuvos energetika – nerimas ir ryžtas“. Pernai savo išvadas viešame forume jie pristatė Lietuvos energetikos ministerijai, taip pat pristatė jas žurnale „Energijos erdvė“. „Lituanus“ žurnale išspausdinta šios studijos santrauka ir pateikti konkretūs siūlymai tolimesnei Lietuvos energetinei plėtrai.

Naujame numeryje taip pat skirta daug dėmesio poezijai, menui, literatūrai, knygų recenzijoms. Pristatyti kadaise Lietuvoje gyvenusios, buvusios Fulbright stipendininkės Susan Andersen eilėraščiai. Meno kritikė Rasa Andriūšytė-Žukienė aptaria Čikagoje gyvenančio Rimo Čiurlionio kūrybą. Žurnale pateikti devyni spalvoti jo darbų pavyzdžiai. University Washington profesorius Guntis Šmidchensas bando atsakyti į klausimą, kodėl žymus vokiečių filosofas Herderis savo įvairių tautų liaudies dainų rinkinyje išskirtinį dėmesį skyrė lietuvių dainoms. Chowan College profesorius Virgilas Krapauskas savo recenzijoje nuodugnai aptaria prieš keletą metų anglų kalba išleistą Zigmanto Kiaupos „The History Of Lithuania“. Martynas Housdenas iš University of Bradford aptaria Johno Hidenos parašytą knygą „Defender of Minorities. Paul Schiemann, 1876–1944“ apie Latvijoje gyvenantį, žinomą vokiečių veikėją ir nacių priešininką.

Lietuvių literatūros kūrinių į anglų kalbą yra mažai išversta. „Lituanus“ žurnalo redakcija ir leidėjai džiaugiasi, kad jų bendradarbė Elizabeth Novickas vertimai iš lietuvių į anglų kalbą susilaukia visuotinio atgarsio ir pripažinimo. Šiame numeryje galima dar geriau susipažinti su talentinga vertėja. Lilija Šukys teigiamai recenzuoja Ričardo Gavelio parašytą „Vilniaus pokerį“ ir Eli-

R. Čiurlionis, „Ethnic Meditations“.

zabeth pateiktą vertimą į anglų kalbą. Pažymėtina, kad šios knygos vertimas pateko į geriausių Amerikoje išverstų knygų „Best Translated Book Award of 2010“ sąrašą. Elizabeth atskiru straipsniu supažindina su poeto ir humoristo, „gyvojo klasiko“ Juozo Erlicko kūryba, kurios dar nedaug išversta į anglų kalbą, pateikdama jo žaismingų eilių vertimus į anglų kalbą. Ji taip pat išvertė Andriūšytės-Žukienės straipsnį. Elizabeth jau daug metų talkina „Lituanus“ redakcijai, peržiūredama žurnalo anglų kalbos gramatiką ir rašymo stilių. Netrukus, šią vasarą, Central European Press išleis jos išverstą Kazio Borutos „Baltaragio malūną“.

„Lituanus“ – daugiau nei penkiasdešimt metų anglų kalba leidžiamas mokslinis žurnalas, supažindinantis svetimąčius su lietuvių kultūra ir istorija. Prie „Lituanus“ žurnalo leidimo prisideda daug talkininkų. Žurnalo vyriausioji redaktorė – Violeta Kelertienė, buvusi PLB lietuvių katedros vedėja University of Illinois at Chicago. Ji atranda ne tik įdomios medžiagos, ją redaguoja, bet ir stebi, kad numeris laiku išeitų. Jai padeda ir ją ret-

karčiais pavaduoja Gražina Slavėnienė, literatūros ir kalbos profesorė, daug metų dėsciusi New York State University College – Buffalo. Žurnalo apipavidalinimu ir paruošimu spaudai rūpinasi jo ilgametė techninė redaktorė Henrieta Vepštienė. Elizabeth Novickas galutinai peržiūri kalbą ir korektūras, o Benas Kroupas – citatų stilių. Arvydas Tamulis yra vykdomasis redaktorius ir leidėjo Lituanus Foundation, Inc., prezidentas, atsakingas už visą leidimą.

„Lituanus“ galite užsiprenumeruoti sau, savo vaikams ir draugams, tiesiogiai per internetą – www.lituanus.org. Keturis kartus per metus išeinančio žurnalo prenumeratos kaina – tik 20 dol. Galite taip pat siūsti paštą čekį: Lituanus Foundation, Inc., 47 W. Polk St. Suite 100–300, Chicago, IL 60605. Nauji prenumeratoriai gaus liaudies dainų kompaktinę plokštelę. Žurnalo internetinėje svetainėje taip pat rasite seniau išleistus straipsnius, įskaitant ir pirmuosius 1954 metų numerius.

„Lituanus“ info